

Определены особенности развития небольших хозяйственных единиц в Украине в контексте региональной структуры и их роль в рыночной трансформации экономики регионов. Выделены факторы существования территориальных диспропорций в развитии и распределении малых и средних предприятий. Предложен комплекс мероприятий относительно повышения эффективности функционирования небольших хозяйственных единиц на местах.

Ключевые слова: малое и среднее предпринимательство, функции малого и среднего предпринимательства, региональная структура предпринимательства, региональная политика развития малого предпринимательства.

Lazur P. Yu. A value of small and middle enterprise on the internal and external markets of Ukraine and his role is in market transformation of economy of regions

The features of small business units in Ukraine in the context of regional structures and their role in a market economy transformation regions. The factors of existence of territorial disproportions are selected in development and distributing of small and middle enterprises. The complex of measures is offered in relation to the increase of efficiency of functioning of small economic units on places.

Keywords: small and middle enterprise, functions of small and middle enterprise, regional structure of enterprise, regional policy of development of small enterprise.

УДК 330.34

Аспір. О.П. Макар¹ – Львівський НУ ім. Івана Франка

ЗМІЦНЕННЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ – ПЕРЕДУМОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто чинники впливу на рівень боргової безпеки в Україні. Проаналізовано індикатори оцінки рівня фінансової безпеки, основну увагу приділено визначенню основних індикаторів економічної безпеки України. Надано рекомендації щодо ефективного управління борговою безпекою як передумови економічного зростання.

Ключові слова: державний борг, економічне зростання, зовнішні запозичення, державний бюджет.

Постановка проблеми. На початку ХХ ст. доволі актуального значення набуває така категорія суспільного життя, як національна безпека, а надто її складові – економічна, фінансова та боргова безпека. Щодо боргової безпеки, то варто зазначити, що цю складову досліджено недостатньо, і вона потребує докладнішого розгляду й аналізу. Саме тому потребують розроблення й методологічні підходи до розрахунку безпечного рівня державного боргу та визначення граничних значень основних індикаторів, які характеризують стан боргової безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цій проблематиці особливу увагу приділяють вітчизняні вчені О. Барановський, З. Варналій, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, В. Мунтіян та інші науковці.

Постановка завдання. Розглянуто чинники впливу на рівень боргової безпеки, проаналізовано основні індикатори оцінки рівня фінансової безпеки та визначено індикатори економічної безпеки в Україні.

¹ Наук. керівник: проф. С.Й. Майовець, д-р екон. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка

Виклад основного матеріалу. Поняття "боргова безпека держави" визначається як складова частина фінансової безпеки держави, яка є певним рівнем державної внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального відношення між ними, достатній для вирішення загальних соціально-економічних потреб, який дає змогу зберегти сталість фінансової системи країни до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечити відносну незалежність держави, зберігаючи при цьому економічну можливість країни здійснювати виплати на погашення основної суми і відсотків без загрози втратити суверенітет, одночасно підтримуючи належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу. Однак, боргова безпека держави – це збалансоване співвідношення між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями з урахуванням сумарної величини державного боргу та вартості обслуговування його складових, яка забезпечує сталість фінансової сфери держави до внутрішніх та зовнішніх загроз, а також ефективне функціонування національної економіки і соціальний розвиток держави.

На рівень боргової безпеки впливають такі чинники: ступінь інформаційного та нормативно-правового забезпечення боргової політики держави; стратегія боргової політики держави; структура державного боргу; рівень соціально-економічного розвитку; напрям політичного та економічного курсу держави; "борговий досвід" держави тощо. Як було зазначено вище, боргова безпека країни є досить складним та суперечливим явищем. Чинним законодавством України на сьогодні не визначено єдину систему індикаторів боргової безпеки. Також не має єдиного підходу до оцінки боргової безпеки і в роботах дослідників. Рекомендовані граничні значення та нормативи цих індикаторів також різняться як на світовому рівні, так і на рівні України.

Наприклад, проект Закону України "Про державний борг України" рекомендує для оцінки рівня фінансової безпеки такі індикатори:

- відношення державного та гарантованого державою боргу до валового внутрішнього продукту;
- відношення загальної суми річних платежів за державним боргом до валового внутрішнього продукту;
- відношення загальної суми річних платежів за державним боргом до доходів Державного бюджету звітного року;
- валютна структура державного боргу;
- відношення державного боргу в іноземній валюті до золотовалютних резервів Національного банку України;
- відношення платежів за державним боргом в іноземній валюті у відповідному році до обсягу валютних резервів Національного банку України на початок відповідного періоду;
- відношення річних виплат за державним боргом в іноземній валюті до величини експорту за відповідний рік;
- відношення короткострокового зовнішнього державного боргу до золотовалютних резервів Національного банку України.

Зокрема у проекті Закону України "Про державний борг України" зазначено, що Міністерство фінансів України визначає та оприлюднює методо-

логію розрахунків показників боргового навантаження, яке водночас пропонує такі показники для оцінки рівня фінансової безпеки:

- співвідношення обсягу державного боргу до ВВП (критичний рівень – 60 %);
- співвідношення обсягу державного боргу до доходів державного бюджету України (критичний рівень – 300 %);
- співвідношення платежів за державним боргом до ВВП (критичний рівень – 7 %);
- співвідношення планових платежів з обслуговування державного боргу до експорту товарів і послуг (критичний рівень – 20-25 %);
- співвідношення платежів за державним боргом до доходів Державного бюджету України (критичний рівень – 45 %);
- співвідношення дисконтної вартості боргу до експорту (довгострокова платоспроможність (критичний рівень – 200-250 %);
- співвідношення запланованих платежів з обслуговування боргу до суми бюджетних доходів (навантаження на бюджет (критичний рівень – 25-30 %)).

Світовий банк для оцінки боргової безпеки держави має свою систему показників (табл. 1).

Табл. 1. Система індикаторів боргової безпеки, розроблена Світовим банком

Показник	Формула, %	Економічний зміст
Відношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг	EDT/XGS	Демонструє відносну довгострокову спроможність держави акумулювати валютні надходження без додаткового пресингу на сальдо платіжного балансу
Відношення валового зовнішнього боргу до ВВП	EDT/GNP	Показує загальний рівень боргової складової економіки
Відношення загальних платежів щодо обслуговування боргу до експорту товарів і послуг	TDS/XGS	Коефіцієнт обслуговування боргу, що показує, яка частина валютних надходжень спрямовується у сферу погашення боргу
Відношення відсоткових платежів до ВВП	INT/GNP	Визначає можливість обслуговування зовнішнього боргу
Відношення відсоткових платежів до експорту товарів і послуг	INT / XGS	Визначає частину валютних надходжень, які використовуються на обслуговування боргу
Відношення міжнародних резервів до валового зовнішнього боргу	RES / EDT	Показує, чи може країна використовувати свої резерви (і яку їх частину) для погашення зовнішнього боргу
Відношення міжнародних резервів до імпорту товарів і послуг	RES / MGS	Відображає запас фінансової міцності держави
Відношення короткострокового боргу до валового зовнішнього боргу	Short-term / EDT	Показує, яку частку становить короткостроковий борг у загальній сумі зовнішнього боргу
Відношення боргу міжнародним організаціям до валового зовнішнього боргу	Multilateral / EDT	Відображає частку заборгованості міжнародним фінансовим організаціям у загальній сумі зовнішнього боргу або свого роду залежність держави від фінансування цими організаціями

Проте, незважаючи на таке розмаїття підходів до оцінки боргової безпеки держави, сьогодні вже зроблено перший крок до систематизації цих підходів на державному рівні. Наприклад, згідно з наказом Міністерства економіки України Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України від 02.03.2007 р., № 60 офіційно визначено 5 показників економічної безпеки та їх граничні значення в Україні (табл. 2).

Табл. 2. Індикатори економічної безпеки (розроблені Міністерством економіки України)

№ з/п	Показник	Нормативне значення
1	Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП	≤25 %
2	Рівень зовнішньої заборгованості на 1 особу	≤200 дол. США
3	Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг	≤70 %
4	Відношення сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів державного бюджету	≤20 %
5	Відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг	≤12 %

Загалом боргова безпека України на сьогодні має задовільний стан та навіть за багатьма параметрами є запас фінансової міцності. Хоча наявність державного боргу в країні має позитивний ефект, існують також і негативні наслідки цього явища, такі як вивіз ресурсів із країни (за рахунок майбутніх платежів за кредитами), потреба в реструктуризації боргу та отримання нових позик, щоб перекрити старі, що веде до постійного збільшення розміру державного боргу та нестабільності національної економіки.

Незважаючи на те, що під час світової фінансової кризи, що розпочалася у 2008 р. державний уряд України надав перевагу внутрішнім запозиченням (їх частка у загальній сумі державного боргу України на 2009 р. становила 33,18 %, проти 21,19 % – у 2007 р., зокрема за 2008 кризовий рік частка внутрішніх запозичень збільшилася на 64,52 %, порівняно із 2007 р., а за 2009 р. – на 96,61 %, порівняно із 2008 р.), це хоч і збільшило заборгованість держави перед внутрішніми кредиторами, але істотно не вплинуло на рівень боргової безпеки країни.

Висновки. На основі здійсненого аналізу боргової безпеки України, зроблено висновок, що загалом майже всі індикатори боргової безпеки України знаходяться в нормі, проте це не є запорукою абсолютної боргової безпеки України, оскільки у світовій практиці існують приклади, коли країни-боржники із значним перевищенням граничних значень індикаторів легко справлялися зі своїми зобов'язаннями, тоді як країни із значним запасом міцності не змогли розрахуватися з кредиторами у строк і змушені були реструктуризувати свій борг. На основі наведених вище індикаторів, можна зробити висновок, що жоден з них не може визначити достовірно чи є небезпека у державній борговій політиці. Саме через це існує таке розмаїття підходів до оцінки боргової безпеки країни.

На основі цього аналізу, державний борг знаходиться на відносно безпечному рівні. Але, враховуючи соціально-економічний аспект, необхідно

здійснювати постійний нагляд за основними макроекономічними показниками боргової безпеки України, сприяти збільшенню численності населення та його рівня життя, заохочувати інвесторів вкладати кошти у реальний сектор економіки України, створити привабливі умови для ведення підприємницької діяльності (зокрема виходу її з тіні) та збільшення рівня споживання, створити міцну правову базу для розвитку економіки, сприяти збільшенню національних золотовалютних резервів та привабливості державних боргових інструментів, оптимізувати фінансову політику держави як джерело державних доходів, забезпечити збільшення розміру інвестицій в інноваційну діяльність.

Література

1. Офіційна Інтернет-сторінка Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.minfin.gov.ua/>.
2. Барановський О. Проблеми фінансової безпеки в умовах інтеграції України у світовий фінансовий простір / О. Барановський // Вісник Національного банку України : журнал. – 2003. – № 10. – С. 18-19.
3. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.kmu.gov.ua>.
8. Марченко С.М. Індикатори боргової безпеки України / С.М. Марченко // Фінанси України : журнал. – 2003. – № 12. – С. 9-11.

Макар О.П. Укрепление долговой безопасности – предпосылки экономического роста в Украине

Рассмотрены факторы влияния на уровень долговой безопасности в Украине. Проанализированы индикаторы оценки уровня финансовой безопасности, основное внимание уделено определению основных индикаторов экономической безопасности Украины. Даны рекомендации по эффективному управлению долговой безопасностью как предпосылки экономического роста.

Ключевые слова: государственный долг, экономический рост, внешне заимствования, государственный бюджет.

Makar O.P. Strengthening of debt security – background economic growth in Ukraine

The article considers the factors influencing the level of debt security in Ukraine. Analysis of indicators for assessing the level of financial security, focuses on the definition of key indicators of economic security of Ukraine. The recommendations on the effective management of the debt security as a prerequisite for economic growth.

Keywords: state debt, economic grows, external borrowings, state budget.

УДК 331.5 (477.87)

Доц. Ю.В. Машика, канд. екон. наук –
Закарпатський ДУ, м. Ужгород

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОЇ СФЕРИ

В Україні сформувались значні диспропорції у структурі відтворення трудових ресурсів, відсутня збалансована інфраструктура, нерационально використовують економічний, природо-ресурсний та науково-виробничий потенціал регіонів. Для забезпечення рівнів розвитку регіонів, поряд з вирішенням інших проблем, необхідно насамперед розвивати людські ресурси. Це і стало метою цього дослідження. Запропоновано вивчати відтворення трудових ресурсів за допомогою моніторингу соціально-трудової сфери.

Ключові слова: праця, моніторинг соціально-трудової сфери, відтворення, ринок праці, економічно активне населення.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економіка України відчуває гострий дефіцит кваліфікованих робітників, тому традиційно важлива проблема формування якісної робочої сили в сучасних умовах набуває нових аспектів актуальності. Саме тенденції розвитку процесу виробництва, підвищення вимог роботодавців до якості робочої сили висвітлили одну з найважливіших проблем економічного розвитку країни – дефіцит робітничих кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасної наукової літератури свідчить, що цю проблему досліджувало чимало вчених: З.І. Галушка, І.О. Курило, В.І. Куценко, Л.М. Фільштейна та інших. Вагомий внесок у дослідження проблем підготовки кадрів зробили і відомі вітчизняні вчені, як І. Бажан, С. Бандур, Д. Богиня, І. Бондар, К. Бондарчук, В. Герасимчук, О. Грیشнова, Е. Лібанова та ін. [6. с. 107]. Метою роботи. Метою дослідження є узагальнення методологічних основ та методичних підходів до формування відтворення трудових ресурсів та механізмів управління ними, їх вдосконалення за допомогою моніторингу соціально-трудової сфери.

Невирішені аспекти проблеми. Проте, незважаючи на значний науковий доробок, праці названих вчених, інші публікації та розробки це питання не є повною мірою висвітлено, що і стало предметом цього дослідження, у якому використано методи: статистичні, економіко-математичні, порівняльного аналізу та динамічних рядів.

Виклад основного матеріалу. У ході розвитку суспільства фахівці по-різному визначали термін ринок праці. На наш погляд, найбільш точним є визначення М.І. Замори, в якому йдеться, що ринок праці – це соціально-економічна підсистема в системі ринкових відносин, що базується на збалансованості попиту й пропозиції робочої сили, основним важелем регулювання якої є ціна робочої сили. Пропозиція праці в суспільстві формується під впливом таких умов: загальної чисельності населення, зокрема чисельності економічно активного населення (працездатного), кількість відпрацьованого часу за рік, якісних параметрів праці. Основними показниками, які характеризують тенденції ринку, є:

- кількість економічно активного населення (робоча сила). До цієї групи належить населення віком від 15 до 70 років включно, яке впродовж звітного періоду займалися виробничою діяльністю або шукало роботу і було готово приступити до неї, тобто цих осіб класифіковано як "зайнятих" або "безробітних", за методологією МОП. Відношення кількості економічно активного населення до постійного показує рівень економічної активності, тобто відсоток робочої сили, яка може бути зайнята у процесі виробництва, у суспільстві;
- рівень зайнятості – визначають як відношення чисельності зайнятого населення віком від 15 до 70 років до економічно активного;
- рівень безробіття – визначається як відношення чисельності безробітного населення віком від 15 до 70 років до економічно активного [1, с. 85].

Глобальні технологічні та структурні зміни виробництва, децентралізація управління привели до переростання управління робочою силою з чисто кадрової функції в управління трудовими ресурсами. Саме цей процес досліджує таке явище як моніторинг соціально-трудової сфери.